

УДК 630*906: 330.322: 630*83

О. М. Дзюбенко,

к. е. н.,

начальник, Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства, м. Черкаси

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЕВООБРОБНОГО ВИРОБНИЦТВА: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

O. Dziubenko,

Ph.D. in Economics, chief, Cherkasy Forestry and Hunting Department, Cherkasy

INVESTMENT AND INNOVATIVE PROMOTION OF WOODWORKING INDUSTRY DEVELOPMENT: ECOLOGIC AND ECONOMIC ASPECTS

У статті обґрунтовується необхідність удосконалення інституціонального середовища інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку деревообробного виробництва в умовах введення обмежень на експорт необробленої деревини. Увага акцентується на диверсифікації джерел та форм інвестування модернізації деревообробних підрозділів лісгосподарських підприємств. Проаналізовано динаміку площ деревообробних підрозділів, обсягів переробленої деревини та виробленої продукції деревообробними цехами та дільницями лісгосподарських підприємств Черкаської області. Запропоновано напрями залучення додаткових інвестицій в модернізацію, реконструкцію та технічне переоснащення виробничо-технічної бази деревообробних підрозділів лісгосподарських підприємств. Пропонується використання сучасних методів інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку деревообробного виробництва на основі імплементації передового іноземного досвіду, зокрема в частині максимально можливої утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробки.

The necessity to improve institutional environment of investment and innovative promotion of woodworking industry development in terms of imposing restrictions on exports of raw timber has been substantiated. The attention is focused on diversification of sources and forms of investment in modernization of woodworking departments of forestry enterprises. The dynamics of woodworking departments areas, reclaimed timber and woodworking shops and Cherkasy region forestry enterprises sections production has been analysed. The ways to attract additional investments in modernization, reconstruction and technical re-equipment of production-technical base of woodworking departments of forestry enterprises have been suggested. It is proposed to apply modern methods of investment and innovative promotion of woodworking production promotion based on implementation of leading foreign practices, in particular as regards to maximum possible utilization of wood raw materials and wood waste.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційне забезпечення, інвестиції, лісоресурсний потенціал, деревообробне виробництво, деревні відходи, модернізація.

Key words: investment and innovative promotion, investment, forest-resource potential, woodworking production, wood refuse, modernization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Для більшості регіонів України лісовий сектор відіграє вагомую роль як щодо створення доданих вартостей, так і щодо підвищення рівня зайнятості місцевого населення. Рівень капіталізації цього сектора значною мірою визначається наявністю виробничо-технічної бази деревообробки, що дає можливість підвищити рівень ефективності залучення лісосировинного потенціалу у господарський обіг. У зв'язку з введенням мораторію на експорт необробленої деревини значно розширюються ресурсні передумови для розширеного відтворення потенціалу деревообробного виробництва.

Мова йде як про деревообробні підрозділи державних лісгосподарських підприємств, так і про суб'єкти приватного деревообробного підприємництва. На жаль, недостатньою мірою нині залишається відпрацьованим інституціональне середовище інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку деревообробного виробництва з врахуванням основних трендів функціонування глобального ринку деревини та найбільш сучасних технологій лісопереробки. Враховуючи те, що темпи розвитку деревообробного виробництва значною мірою визначаються наявністю лісоресурсного потенціалу, важливого значення набуває формування інструментарію обмеження надмірної експлуатації лісових екосистем задля забезпечення максимальної капіталізації переробного сегмента лісового сектора.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Формуванню інституціонального середовища інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку деревообробного виробництва присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних вчених [1—8], але недостатньою мірою прослідковується взаємозв'язок перспектив розвитку вітчизняної деревообробки з впровадженням інституціональних обмежень на вивіз необробленої деревини за межі країни.

Окремі вчені розглядають доцільність обмежень на експорт необробленої деревини через призму надання поштовху розвитку вітчизняної деревообробки, оскільки внаслідок введення мораторію на порядок збільшиться пропозиція лісосировини на вітчизняному ринку, що зробить її більш доступною для суб'єктів деревообробного підприємництва, зокрема для малих та середніх підприємств.

На думку М. Попкова, потрібні альтернативні варіанти регулювання експорту необробленої деревини, які забезпечать розвиток деревообробної промисловості в середині країни. В якості таких заходів, апробованих в країнах Європейського Союзу, можна рекомендувати: забезпечення доступу до дешевих кредитів; зниження оподаткування на цільові капіталовкладення; зняття ввізного мита і акцизів на обладнання і матеріали, необхідні для глибокої переробки деревини і які не мають вітчизняних аналогів; постійний аналіз ринків деревини і формування торгівельної мережі; здешевлення собівартості певних категорій деревної сировини за рахунок зниження чи повної відміни рентної плати; виконання державою законодавчих норм, пов'язаних з зобов'язаннями по підтримці розвитку виробництва на території країни [7].

Ряд вчених наявний інвестиційний дефіцит державних лісогосподарських підприємств пов'язують з надмірним податковим навантаженням, яке "вимиває" потенційно можливі інвестиції у модернізацію та реконструкцію парку виробничого устаткування (це стосується як лісозаготівельного, так і деревообробного обладнання). Зокрема П. Кравець причинами обмеженості інвестиційних ресурсів у державних лісогосподарських підприємств вважає те, що лісгоспи платять всі податки і немалий збір за заготівлю кожного кубометру деревини. Також державні підприємства зобов'язані платити 75 % дивідендів у державний бюджет. Тому, якщо навіть підприємство задумало розвинути якийсь напрям, інвестувати кошти в переробку, то де брати фінансові ресурси? Коштів на розвиток просто не залишається.

Треба визнати, що переробка деревини лісогосподарськими підприємствами є менш економічно вигідною, ніж коли це рахується приватним бізнесом. Лісовим підприємствам більш вигідно продати необроблену деревину за справедливою ринковою ціною, ніж передавати її по собівартості на свої переробні цехи. Хоча, з іншої сторони, в умовах кризи і просідання ринку саме наявність власних переробних цехів дозволить диверсифікувати виробництво продукції і ринків збуту. Так, потрібно шукати інші шляхи монетизації лісових ресурсів. Тут потрібна комбінація як державних, так і приватних інвестицій [5].

Також не повною мірою в наукових працях враховано численні інституціональні бар'єри стосовно диверсифікації форм та джерел інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку деревообробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств. У зародковому стані перебувають перевірені світовою практикою методи та інструменти інвестування проектів виробництва продукції з лісосічних відходів та відходів деревообробного виробництва.

ЦІЛІ СТАТТІ

Цілями статті є обґрунтування напрямів інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку деревообробного виробництва з врахуванням наявних екологічних обмежень

стосовно господарського освоєння лісосировинного потенціалу та інституціональних обмежень стосовно вивозу необробленої деревини, що детермінує ресурсну базу деревообробного сегмента лісового сектору України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним з основних резервів соціально-економічного піднесення окремих регіонів є нарощення потужностей деревообробного виробництва, що дозволить збільшити обсяги виробництва продукції з високою доданою вартістю і тим самим підвищити ефективність використання лісосировини в господарському обігу, створити замкнений технологічний цикл у лісопродуктовому ланцюзі, підвищити рівень зайнятості місцевого населення.

Необхідність нарощення власної деревообробної бази державних лісогосподарських підприємств також зумовлена тим, що в разі закриття зовнішніх ринків для збуту необробленої деревини і збільшення її пропозиції на вітчизняному ринку, вони можуть недоотримати частини традиційних надходжень. Збільшивши потужності власної деревообробки підприємства зможуть забезпечити нарощення обсягів готової продукції і збільшити її реалізацію, що призведе до зростання прибуткових надходжень і збільшить інвестиційно-інноваційний потенціал лісогосподарських підприємств.

У зв'язку з переходом від екзогенно залежної до ендемогенно орієнтованої національної економіки та необхідністю входження в глобальні ланцюги доданої вартості актуалізується проблема розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу деревообробного виробництва з метою усунення проявів еколого-деструктивного розвитку лісового комплексу і збільшення виробництва готової продукції, яка користувалася б попитом як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку.

У разі повноцінної імплементації мораторію на експорт необробленої деревини значно розшириться сировинна база розвитку вітчизняної деревообробки. При цьому введення додаткових потужностей потребує значних інвестицій. Більше того, інвестиції мають бути інноваційно-орієнтованими, тобто такими, які спрямовуватимуться у придбання деревообробного обладнання з більш сучасними техніко-експлуатаційними характеристиками, ніж в обладнання, яке нині функціонує на державних лісогосподарських підприємствах та суб'єктах деревообробного підприємництва.

Державні лісогосподарські підприємства при збереженні існуючої системи інвестування проектів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення деревообробних підрозділів не зможуть накопичити необхідну суму фінансових ресурсів. Необхідно розширювати інституціональне середовище інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку деревообробного виробництва через впровадження нових форм інвестування. Мова йде про інноваційну форму інвестицій, інвестування на основі лізингових угод, реалізацію фінансових інвестицій, а також підвищення рівня концентрації інвестиційного потенціалу на основі входження державних лісогосподарських підприємств у державні об'єднання холдингового типу на рівні областей.

Впровадження додаткових потужностей деревообробного виробництва на державних лісогосподарських підприємствах Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства (ОУЛМГ) відзначається певними особливостями. Якщо у 2011 році деревообробні цехи та дільниці функціонували на 7 лісогосподарських підприємствах, то у 2015 році — лише на 5 підприємствах. У 2011 році виробнича площа деревообробних цехів та дільниць на підприємствах Черкаського ОУЛМГ становила 5257 м кв, у 2012 — 2925 м кв., у 2015 — 2685 м. кв (рис. 1).

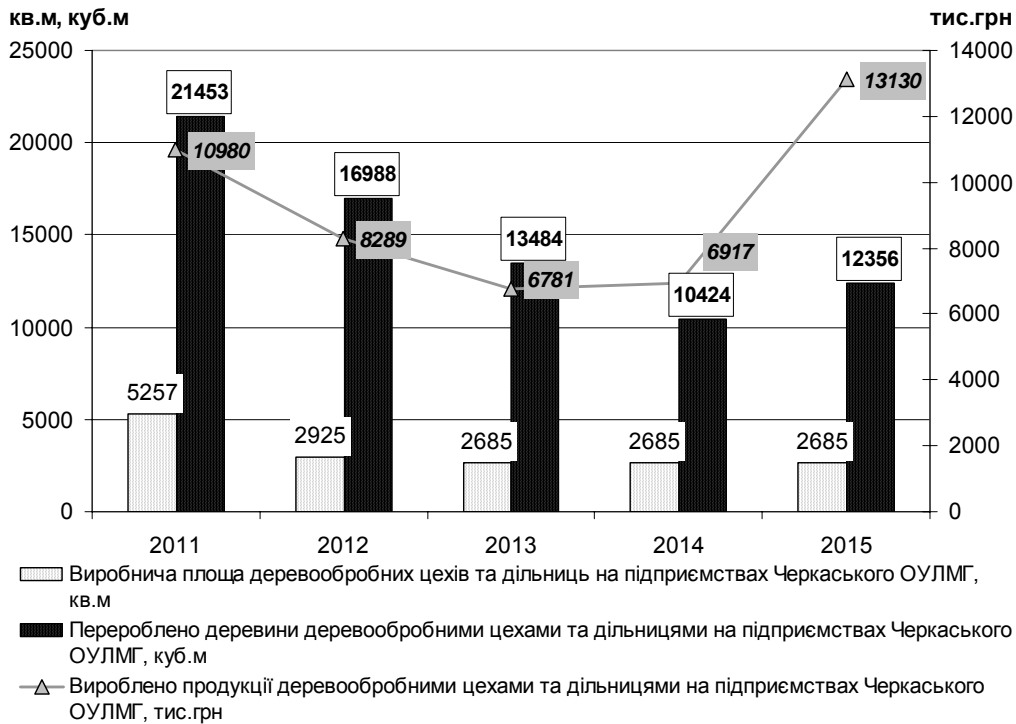

Рис. 1. Показники діяльності деревообробних цехів та дільниць на підприємствах Черкаського ОУЛМГ

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

Тобто у 2015 році порівняно з 2011 роком виробнича площа деревообробних цехів та дільниць на підприємствах Черкаського ОУЛМГ зменшилася майже у 2 рази у зв'язку з

несприятливою економічною кон'юнктурою, зумовленою фінансовою кризою 2008 року, та звуженими можливостями державних лісгосподарських підприємств стосовно за-

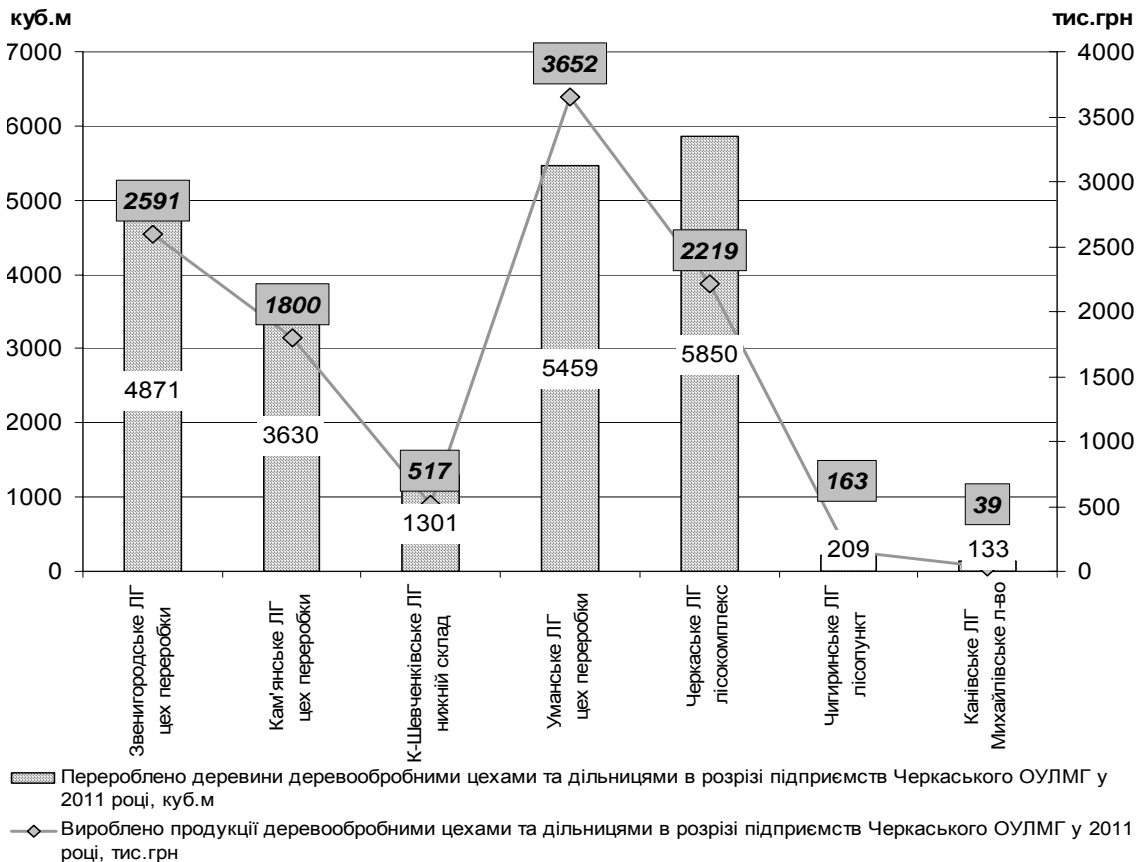

Рис. 2. Перероблено деревини і вироблено продукції деревообробними цехами та дільницями в розрізі підприємств Черкаського ОУЛМГ у 2011 році

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

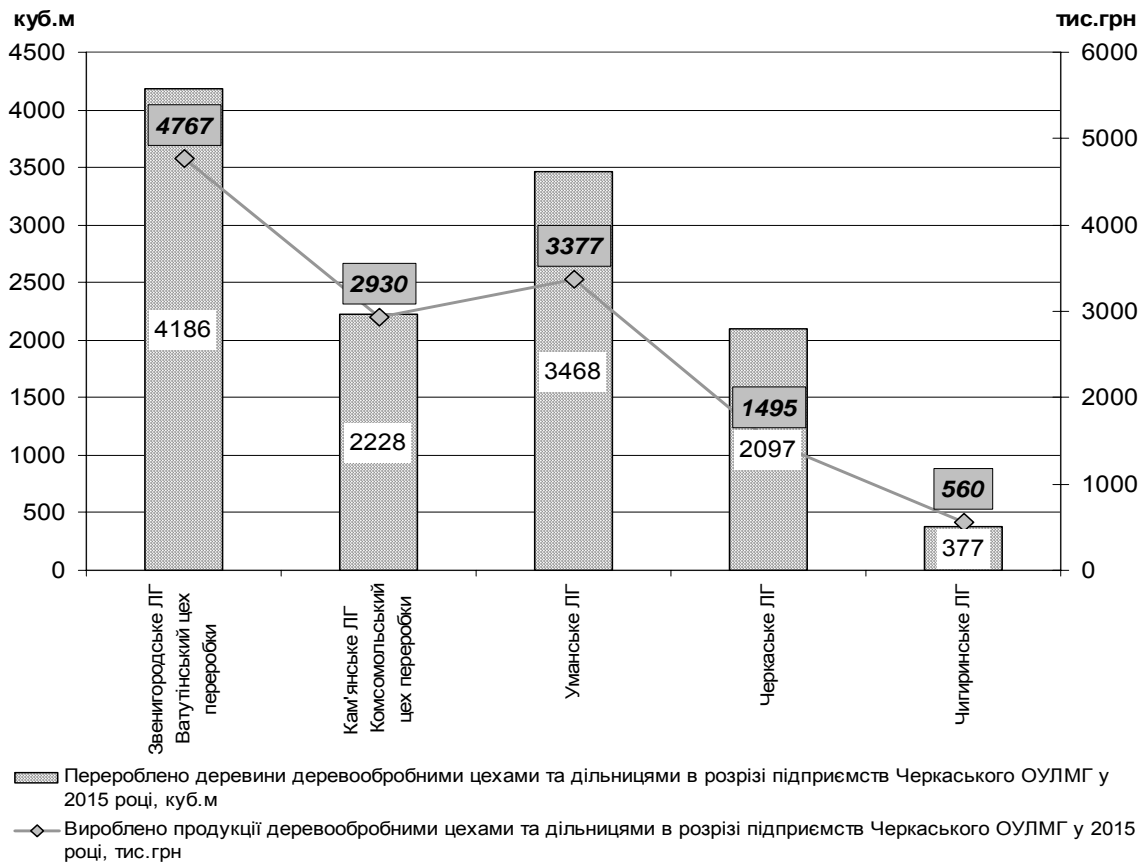

Рис. 3. Перероблено деревини і вироблено продукції деревообробними цехами та дільницями в розрізі підприємств Черкаського ОУЛМГ у 2015 році

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

лучення додаткових інвестицій у модернізацію матеріально-технічної бази деревообробного виробництва.

Відображенням згортання потенціалу деревообробки на підприємствах Черкаського ОУЛМГ є також поступове зменшення обсягів переробленої деревини у 2015 році порівняно з 2011 роком. Так, у 2015 році порівняно з 2011 роком обсяг переробленої деревини деревообробними цехами та дільницями лісгосподарських підприємств Черкаського ОУЛМГ зменшився на 9097 м. куб., порівняно з 2012 роком — на 4632 м. куб., порівняно з 2013 роком — на 1128 м куб. Натомість у динаміці виробленої продукції деревообробними цехами та дільницями лісгосподарських підприємств Черкаського ОУЛМГ у 2015 порівняно з 2011 роком спостерігалось зростання. Так, у 2015 році порівняно з 2011 роком обсяг виробленої продукції деревообробними цехами та дільницями збільшився на 2150 тис. грн., порівняно з 2012 роком — на 4841 тис. грн., порівняно з 2014 роком — на 6213 тис. грн.

Значне зростання обсягів виробленої продукції деревообробними цехами та дільницями на підприємствах Черкаського ОУЛМГ у 2015 порівняно з 2014 роком зумовлено зростанням цін на окремі види виробів з деревини, а також зміцненням рівня конкурентоспроможності деревообробного виробництва державних лісгосподарських підприємств Черкаського ОУЛМГ.

У 2011 році найбільші обсяги переробленої деревини мали місце в цеху переробки ДП "Звенигородське лісове господарство" (4871 м куб.), в цеху переробки ДП "Кам'янське лісове господарство" (3630 м куб.), в цеху переробки ДП "Уманське лісове господарство" (5459 м куб.), на лісокомплексі ДП "Черкаське лісове господарство" (5850 м куб.). Найбільші обсяги виробленої продукції деревообробними цехами та дільницями в розрізі підприємств Черкаського

ОУЛМГ у 2011 році спостерігались на ДП "Звенигородське лісове господарство" (2591 тис. грн.), ДП "Уманське лісове господарство" (3652 тис. грн.), ДП "Черкаське лісове господарство" (2219 тис. грн.) (рис. 2).

У 2015 році, як і в 2011, лівова частка переробленої деревини і відповідно обсягів виробництва продукції деревообробними цехами та дільницями концентрувалися на 4 підприємствах: ДП "Звенигородське лісове господарства" (Ватутінський цех переробки), ДП "Кам'янське лісове господарство" (Комсомольський цех переробки), ДП "Уманське лісове господарство", ДП "Черкаське лісове господарство" (рис. 3). Виходячи з наявного лісосировинного потенціалу та техніко-технологічного рівня деревообробних цехів та дільниць, обсягів переробленої деревини та обсягів виробленої продукції деревообробними підрозділами, можна констатувати факт того, що деревообробна база державних лісгосподарських підприємств Черкаського ОУЛМГ є недостатньою і потребує введення додаткових потужностей.

Тобто фактично деревообробна база Черкаського ОУЛМГ концентрується на декількох підприємствах, які у середньостроковій та довгостроковій перспективі необхідно зробити базовими підприємствами для впровадження сучасних методів та форм інвестування проектів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення виробничого устаткування деревообробних цехів та дільниць лісгосподарських підприємств.

Наявність значних площ дубових, ясеневих та кленових насаджень містить значні потенційні можливості для суттєвого підвищення рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності державних лісгосподарських підприємств Черкаської області за умови введення додаткових деревообробних потужностей, які дадуть можливість на порядок збільшити обсяги виробництва конкурентоспро-

можної деревної продукції з високою доданою вартістю.

Нарощення обсягів інвестицій в модернізацію деревообробної бази державних лісгосподарських підприємств Черкаської області напряму пов'язане з можливістю цих господарюючих суб'єктів залучати додаткові інвестиційні ресурси на основі іпотечно-заставних операцій, укладання лізингових угод щодо придбання сучасного високотехнологічного деревообробного обладнання, залучення іноземних інвестицій на основі створення спільних з іноземними виробниками підприємств.

З метою нарощення потенціалу деревообробного виробництва в Черкаській області, крім додаткового залучення інвестицій в розширене відтворення деревообробної бази державних лісгосподарських підприємств, варто формувати інституціональне середовище підвищення інвестиційної привабливості деревообробного виробництва в цілому. Мова йде про залучення інвестицій великих іноземних компаній, які спеціалізуються на деревообробному виробництві, у приватний сегмент деревообробного виробництва Черкаської області. Наближеність Черкаської області до великої міської агломерації, яка сформована навколо м. Київ, створює надійний ринок для збуту виробів з деревини як для деревообробних підрозділів державних лісгосподарських підприємств, так і для суб'єктів деревообробного підприємництва, створених за участю іноземного капіталу.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Одним із основних пріоритетів розвитку лісового сектора України є удосконалення інституціонального середовища інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку деревообробного виробництва. Зазначена проблема особливо актуалізувалася у зв'язку з введенням обмежень на експорт необробленої деревини, що при повноцінній імплементації вказаної норми значно розширить пропозицію лісосировини на вітчизняному ринку і тим самим сформує значну ресурсну базу для розвитку деревообробного виробництва.

У зв'язку із збільшенням пропозиції необробленої деревини на вітчизняному ринку постає необхідність у введенні додаткових потужностей як у деревообробних підрозділах державних лісгосподарських підприємств, так і в приватному секторі деревообробки. За нинішнього інституціонального середовища здійснення інвестиційної діяльності державні лісгосподарські підприємства не мають можливостей використати наявний потенціал залучення приватних інвестицій в модернізацію, реконструкцію та технічне переоснащення деревообробної бази. Тобто варто розширити можливості державних лісгосподарських підприємств залучати інвестиції у розвиток власної деревообробної бази з метою збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Перспективи збільшення інвестицій в приватний сектор деревообробки напряму пов'язані з наданням гарантій суб'єктам транснаціонального капіталу щодо забезпеченості сировиною тих деревообробних потужностей, які вони планують запустити в окремих регіонах України. Модернізація і реконструкція матеріально-технічної бази деревообробних цехів та дільниць державних лісгосподарських підприємств пов'язується з розширенням можливостей суб'єктів лісгосподарського підприємництва стосовно здійснення іпотечно-заставних операцій, укладання лізингових угод, залучення фінансових інвестицій.

Література:

1. Антоненко І.Я. Напрями модернізації та забезпечення динамічного розвитку лісоресурсного комплексу України: теорія, методологія, практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.06 "Економіка

природокористування і охорони навколишнього середовища" / І.Я. Антоненко. — К., 2010. — 38 с.

2. Бондар В.Н. Інвестиційний дефіцит у лісовому господарстві: як його усунути? [Електронний ресурс] / В.Н. Бондар. — Режим доступу: https://lb.ua/blog/volodymyr_bondar/360276_investitsiyniy_defitsit_lisovomu.html

3. Карпук А.І. Види та пріоритетні напрями розвитку інфраструктури у лісоресурсній сфері / А.І. Карпук // Економічний форум. — 2014. — № 3. — С. 116—122.

4. Карпук А. Інвестиційні процеси у лісовому господарстві: регіональні особливості / А.І. Карпук, О.М. Дзюбенко // Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — № 7. — С. 19—24.

5. Кравец П. Недостаточно деревянные. У нас в области лесного хозяйства нет целей — поэтому мы не знаем, куда идти / П. Кравец // 2000. Держава. — 2016. — № 23. — С. В1-В3.

6. Мішенін Є. Формування системи екологічного менеджменту лісгосподарських підприємств / Є. Мішенін, І. Ярова // Економіст. — 2013. — № 10. — С. 21—26.

7. Попков М. Мы рубим много, но слишком мало. Мораторий на экспорт деловой древесины: причины, последствия, альтернативы / М.Попков // 2000. Держава. — 2016. — № 29—30. — С. В1-В3.

8. Шубалий О.М. Тенденції та механізм стимулювання поглибленої лісопереробки / О.М. Шубалий // Економічний форум. — 2016. — № 1. — С. 115—123.

References:

1. Antonenko, I.Ia Napriamy modernizatsii ta zabezpechennia dynamichnoho rozvytku lisoresurnoho kompleksu Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka [Directions for modernization and ensuring the dynamic development of forest resource complex of Ukraine: theory, methodology, practice]. Kyiv, 2010, 38 p. [in Ukrainian].

2. Bondar, V.N. Investytsiyniy defitsyt u lisovomu hospodarstvi: yak yoho usunuty? [Investment deficit in forestry: how to eliminate it?]. Available at: https://lb.ua/blog/volodymyr_bondar/360276_investitsiyniy_defitsit_lisovomu.html [in Ukrainian].

3. Karpuk, A.I. Vidy ta priorytetni napriamy rozvytku infrastruktury u lisoresurnii sferi [Types and priority areas of infrastructure development in the forest resource field]. Ekonomichnyi forum, 2014, no. 3, pp. 116—122 [in Ukrainian].

4. Karpuk, A.I. Dziubenko, O.M. Investytsiini protsesy u lisovomu hospodarstvi: rehionalni osoblyvosti [Investment processes in forestry: regional peculiarities]. Investytsii: praktyka ta dosvid, 2017, no. 7, pp. 19—24 [in Ukrainian].

5. Kravec, P. Nedostatochno derevjannye. U nas v oblasti lesnogo hozhajstva net celej — pojetomu my ne znaem, kuda idti [Not wooden enough. We do not have set targets in the forestry field, that is why we do not now where to go]. Derzhava, 2016, no. 23, vol. 1—3 [in Russian].

6. Mishenin, Ye. Yarova, I. Formuvannia systemy ekolohichnoho menedzhmentu lisohospodarskykh pidpriemstv [Formation of environmental management system for forestry enterprises]. Ekonomist, 2013, no. 10, pp. 21—26 [in Ukrainian].

7. Popkov, M. My rubim mnogo, no slishkom malo. Moratorij na jeksport delovoj drevesyiny: prichiny, posledstvija, al'ternativy [We cut a lot, but not enough]. Derzhava, 2016, no. 29—30, vol. 1—3 [in Russian].

8. Shubalyi, O.M. Tendentsii ta mekhanizm stymuliuвання pohlyblenoї lisopererobky [Trends and mechanism of stimulating deep wood processing]. Ekonomichnyi forum, 2016, no. 1, pp. 115—123 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.05.2017 р.